

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Το έντυπο αυτό είναι μία έκδοση ατόμων από την **Κατάληψη Μαύρη Γάτα**

Οι φωτογραφίες του εντύπου είναι από τη διαδήλωση ενάντια στη σύνοδο του ΝΑΤΟ που πραγματοποιήθηκε στη Νάπολη στις 15 Μαρτίου 2001

Για επικοινωνία : αυτοδιαχειριζόμενο αντιεξουσιαστικό στέκι Μαύρη Γάτα
Αριστέως & Δημ. Πολιορκητού 33
Ανω Πόλη
Θεσσαλονίκη
Οκτώβριος 2002

Η παρούσα συνέντευξη δώθηκε κατά τη διάρκεια του No Border camp στο Στρασβούργο (19-28 Ιουλίου) από το *Nicola* και την *Francesca* συντρόφους από το κοινωνικό κέντρο της Ρώμης FORTE PRENESTINO, οι οποίοι δραστηριοποιούνται και σε άλλα επίπεδα κινηματική δράσης όπως σε κοινωνικά μέσα ενημέρωσης (π.χ. indymedia).

Αυτή η συνέντευξη προσπαθεί να φωτίσει το ρόλο που επιτέλεσαν και επιτελούν τα κοινωνικά κέντρα τόσο στην ανάδυση του νέου κινήματος στην Ιταλία όσο και στο χτίσιμο μιας άλλης κουλτούρας στην καθημερινότητα, κουλτούρας η οποία αναγκαστικά θα συγκρουστεί με την εξουσιαστική κουλτούρα και από την έκβαση αυτής της σύγκρουσης, σύγκρουσης σε επίπεδο συνειδήσεων και καθημερινού βιώματος, θα εξαρτηθεί και η γέννηση ενός ορατού, άμεσου και απτού ελευθεριακού οράματος που θα διαχυθεί και θα διαπεράσει όλα τα κοινωνικά στρώματα και εμπνέοντας το «πλήθος» θα το οδηγήσει στη μεγάλη έξοδο από την ετερονομία.

Η μερικότητα αυτής της συνέντευξης πρέπει να θεωρηθεί αυτονόητη, γιατί απλά αποτελεί την υποκειμενική άποψη δύο ανθρώπων που παρά το ότι δραστηριοποιούνται στο ανταγωνιστικό κίνημα της γείτονα χώρας λόγω του νεαρού της ηλικίας τους δεν έχουν βιώσει την ιστορική εξέλιξη των κοινωνικών κέντρων. Ωστόσο καταθέτουν τις δικές τους εμπειρίες και προσπαθούν να μεταφέρουν τη μνήμη ενός κινήματος που δεν έχει πάψει (και ελπίζουμε να μη πάψει) να αποτελεί πεδίο παραγωγής ρήξεων και δημιουργίας κοινωνικών αντιστάσεων από τα κάτω.

Να σημειώσουμε πως οι απόψεις που παρατίθενται δεν μας εκφράζουν απαραίτητα στο σύνολό τους.

**Το παρακάτω απόσπασμα είναι από το βιβλίο
«Μπουρλότιο και Φωτιά», Η Ιστορία των Γερμανών
Αυτόνομων.
(από τις εκδόσεις ελευθεριακή κουλτούρα)**

«Το 1977 αναπτύχθηκε ένα δεύτερο μαζικό κίνημα της αυτονομίας. Υποκείμενο του όμως δεν ήταν πλέον οι βιομηχανικοί εργάτες, αλλά το περιθωριοποιημένο προλεταριάτο των φοιτητών, των νεαρών ανέργων, των απασχολούμενων σε άσχημες συνθήκες εργασίας και των παλιών πολιτικών πυρήνων της αυτονομίας από τη δεκαετία του '60. Σε αντιδιαστολή με το παλιό ταξικό κίνημα της αυτονομίας που αποσκοπούσε στη ρήξη της βάσης των παραδοσιακών εργατικών οργανώσεων με την ηγεσία τους, αυτό το κίνημα ήταν βαθιά αντιθεσμικό και συγχρόνως είχε έναν αντικομμουνιστικό προσανατολισμό, ενάντια στην πολιτική του PCI. Το νέο κίνημα εκφράστηκε το 1973 με δημιουργικές και μαχητικές μορφές διαμαρτυρίας και αντίστασης ενάντια στο κράτος, οι οποίες είχαν φοβερή ένταση. Κέντρα εξέγερσης ήταν τα πανεπιστήμια και οι μεγαλουπόλεις της βόρειας Ιταλίας. Το κίνημα αποτελούνταν κυρίως από δύο τάσεις: ένα σκέλος του ήταν η *Autonomia creativa*, ως πούμε οι Σπόντις, οι οποίοι ήταν κατά των παραδοσιακών μορφών δυναμικού αγώνα ενάντια στο κράτος και απέρριπταν τόσο τις συμβατικές οργανωτικές δομές, όσο και τη συνεχή πολιτική δουλειά, ενώ αντιλαμβάνονταν την οδομαχία πιο πολύ ως χάπενινγκ παρά ως πολιτική ενέργεια. Παράλληλα εξακολουθούσαν να υφίστανται οι ομάδες της *Autonomia operaia*, οι οποίες προσπαθούσαν να οργανώσουν τα διάφορα τμήματα του κινήματος, προκειμένου να μετατρέψουν την αυθόρμητη εξέγερση σε μία ακατάπαυστη επίθεση στο καπιταλιστικό σύστημα.

Στους κόλπους της *Autonomia creativa* υπήρχαν δύο βασικές μορφές έκφρασης: οι *Circoli del proletariato giovanile* και οι *Indiani Metropolitani*. Οι πρώτοι αναπτύχθηκαν από το 1975 και μετά ως αυθόρμητη και χαλαρή οργάνωση νεολαίων στα προάστια των μεγαλουπόλεων που κυρίως χτυπούσε η οικονομική περιθωριοποίηση. Προπαγάνδιζαν την πολιτική της άμεσης επανοικειοποίησης της ίδιας μας της ζωής (*Politica di riappropriazione*), η οποία βρισκόταν σε ευθεία αντίθεση με την πολιτική που υποστήριζε τότε το PCI, ένα πρόγραμμα ηθικής αυστηρότητας και οικονομικής παραίτησης. Απέναντι σ' αυτό οι *Circoli* αντιπαρέθεσαν την ίδια τους την πρακτική, η οποία μεταξύ άλλων συνίστατο στο να ψωνίζουν «προλεταριακά» στα σουπερ-μάρκετ, δηλαδή να τα λεηλατούν, να καταλαμβάνουν κέντρα νεολαίας ως συλλογικά σημεία συνέντευξης, να πολεμάνε την καταστροφή των κοινωνικών τους δομών από τη χρήση ηρωίνης με το να σπάνε στο ξύλο τους έμπορους ηρωίνης, να κάνουν αυτομείωση (μαζικές ενέργειες που αποσκοπούσαν στη μείωση ή την άρνηση πληρωμής εισιτηρίου) σε συναυλίες, στα μέσα συγκοινωνίας και τους κινηματογράφους.

Μέσα από τις τάξεις αυτού του ρεύματος της αυτονομίας θα οργανωθεί το Δεκέμβριο του 1976 η έφοδος αρκετών χιλιάδων νεαρών προλεταρίων στη Σκάλα του Μιλάνου με τελική κατάληξη τη λεηλασία πολυτελών μαγαζιών στο κέντρο της πόλης.

Οι *Indiani Metropolitani* ανέπτυσαν τη δράση τους κυρίως γύρω από τις πανεπιστημιακές πόλεις και με τις ενέργειές τους εξέφραζαν τη σύνδεσή τους με τους λαούς που ζουν κοντά στη φύση, ως ριζική άρνηση του καπιταλιστικού τρόπου ζωής των μεγαλουπόλεων. Στην έκρηξη της αυτονομίας το '77, αυτοί αποτέλεσαν τους κύριους φορείς των εναλλακτικών αξιών (οικολογία, εναλλακτική διατροφή, σεξουαλική απελευθέρωση) που απέρριπταν κάθε εργαλειολογική και προπαγάνδιζαν μεταξύ άλλων την απελευθερωτική χρήση χασις.

Η Autonomia creativa βρήκε εκείνη την εποχή πολλούς τρόπους να εκφραστεί μέσω εκατοντάδων εναλλακτικών εντύπων και πάνω από 50 ακροαριστερών ραδιοσταθμών, από τους οποίους ο πιο γνωστός ήταν το Radio Alice στη Μπολόνια. Υπήρχε μια ποικιλία γκράφιτι, θεάτρου δρόμου και μαζικών φεστιβάλ. Κεντρικό πολιτικό ζήτημα αυτού του ρεύματος ήταν η πολιτική των ελεύθερων χώρων, στους οποίους οι καθημερινές ανάγκες πολιτικοποιούνται και βιώνονται όπως μας αρέσει, μέσω συλλογικών αυτοκαθοριζόμενων μορφών.

Απέναντι σε αυτά, το σκέλος του κινήματος του '77, η Autonomia operaia organizzata, προσπαθεί να κάνει πράξη όχι τόσο τη φυγή από το σύστημα, αλλά μάλλον την άνευ όρων καταστροφή του. Αποτελούνταν από ένα πλήθος επιτροπών, κύκλων και κολεκτίβων με χαλαρό συντονισμό μεταξύ τους, στις οποίες συμμετείχαν και τα απομεινάρια των διαφόρων επιτροπών βάσης του '69 των ιταλικών εργοστασίων που είχαν διαχυθεί το 1973 στο κίνημα έξω απ'αυτά, όπως για παράδειγμα πολλά μέλη της Potere operaio».

Το παρακάτω απόσπασμα είναι από το βιβλίο «αφέντες του τίποτα, υπηρέτες κανενός» (Εκδ. ελευθεριακή κουλτούρα)

«Ας ξεκινήσουμε λοιπόν με τους «περίφημους» τώρα πια Tute Bianche, οι οποίοι έγιναν γνωστοί και στη χώρα μας (μέχρι και καθεστωτικές εφημερίδες τύπου Ελευθεροτυπία έφτασαν να τους αφιερώνουν πολλές σελίδες τους). Οι TB συχνά ταυτίζονται με το ιταλικό δίκτυο υπεράσπισης του αγώνα των Ζαπατίστας Ya Basta, κάτι που δεν είναι σωστό, αφού ναι μεν υπάρχει στενή σχέση μεταξύ τους, αλλά υπάρχουν πολλοί και πολλές που συμμετέχουν στους TB αλλά δεν είναι ενταγμένοι στο Ya Basta και αντιστρόφως. Εξάλλου το φαινόμενο των TB είναι προγενέστερο της συγκρότησης του Ya Basta και η πρώτη του εμφάνιση γίνεται στη μεγάλη διαδήλωση στο Μιλάνο στις 10 Σεπτέμβρη 1994, όταν 20000 άνθρωποι κατέβηκαν στο δρόμο για να υπερασπιστούν τα κατελιμμένα κοινωνικά κέντρα που υφίσταντο την κατασταλτική πολιτική των δήμων και της αστυνομίας. Πιο συγκεκριμένα, το 1994 ο δήμαρχος του Μιλάνου Formentini (πρώην σοσιαλιστής και τότε στέλεχος της Λέγκας του Βορρά) διατάζει την εκκένωση του χώρου όπου είχε μεταφερθεί το ιστορικό κοινωνικό κέντρο Λεονκαβάλο, μετά την εκκένωσή του το 1989 της ιστορικής του έδρας στο κτίριο του δρόμου απ' όπου πήρε και το όνομά του. Τότε, σε ερωτήσεις των δημοσιογράφων για το ποιοι είναι οι καταληψίες, ο Φορμεντίνι είπε ότι δεν μπορεί να τους προσδιορίσει, είναι αόρατοι. Προς απάντηση του λοιπόν, αλλά και προς απάντηση της γενικότερης καταστολής, οι καταληψίες διοργανώνουν μεγάλη διαδήλωση συμπαράστασης στις 10 Σεπτέμβρη στο Μιλάνο, όπου, όπως προείπαμε, συμμετέχουν 20000 άνθρωποι, αριθμός τεράστιος για τα δεδομένα της εποχής, αν σκεφτούμε μάλιστα ότι έχει μεσολαβήσει και η φοβερή δεκαετία του '70. Οι οργανωτές αποφασίζουν οι ομάδες περιφρούρησης (γύρω στα 400 άτομα) να ντυθούν από πάνω μέχρι κάτω στα λευκά (λευκά κράνη, λευκά μαντήλια, λευκά μπουφάν, στα ιταλικά tutti bianchi), να είναι δηλαδή «αόρατοι» όπως είχε πει ο Φορμεντίνι. Ξεσπούν συγκρούσεις με την αστυνομία και για πρώτη φορά εδώ και πολλά χρόνια στο Μιλάνο ανάβουν φωτιές, στήνονται οδοφράγματα κλπ, έτσι ώστε την επόμενη μέρα οι εφημερίδες γράφουν ότι ξαναγύρισαν τα χρόνια του '70! Οι TB καθιερώνονται και από τότε μια συγκεκριμένη τάση του κινήματος (για την οποία θα αναφερθούμε αμέσως παρακάτω), όταν πρόκειται να κατέβει στο δρόμο για ενέργειες άμεσης δράσης, φροντίζει οι ας πούμε «ομάδες κρούσης», να είναι ντυμένες στα ολόλευκα. Θα πρέπει εδώ να προσθέσουμε και σε σχέση με τη δεκαετία του '70, ότι το καλύτερο λογοτεχνικό βιβλίο που έχει γραφτεί για εκείνα τα χρόνια είναι αυτό του Nanni Balestrini με τον τίτλο Gli Invisibili, δηλαδή οι Αόρατοι! (περιγράφει την ιστορία ενός νέου που στα «χρόνια του μολυβιού» ξεκινά από τις μαθητικές καταλήψεις και καταλήγει στη φυλακή κατηγορούμενος για συμμετοχή στον ένοπλο αγώνα, ιστορία που πρέπει να πούμε ότι είναι αληθινή και αφορά τον Sergio Bianchi, τον σεμνότατο υπεύθυνο και ψυχή του περιοδικού και των εκδόσεων Derive Approdi, που είναι γνωστά στις αναγνώστριες και στους αναγνώστες μας). Και επειδή μιλήσαμε προηγουμένως για συγκεκριμένη τάση του ιταλικού κινήματος, θα πρέπει να πούμε ότι στο γαλαξία των ιταλικών κοινωνικών κέντρων, τα οποία αποτέλεσαν και τη μήτρα της αναγέννησης του ανταγωνιστικού κινήματος από τη δεκαετία του '90 και μετά, υπάρχουν σχηματικά (τέσσερις) κυρίως τάσεις:

η πρώτη έχει να κάνει με το λεγόμενο δίκτυο Nord-Est στο οποίο συμμετέχουν για να αναφέρουμε ενδεικτικά κάποια, κοινωνικά κέντρα όπως το Λεονκαβάλο του Μιλάνου, το Πέντρο της Πάντοβας, η Ριβόλτα του Μέστρε, το Κόρτο Τσιρκουίτο της Ρώμης κλπ και έχει ιστορικές καταβολές σ' αυτό που τη δεκαετία του '70 λεγόταν οργανωμένη αυτονομία, ενώ σήμερα υποστηρίζει μεν την αυτονομία του κινήματος, αλλά για τακτικούς λόγους δεν απορρίπτει την ύπαρξη σχέσεων με τους θεσμούς (σε τοπικό επίπεδο, παραδείγματος χάριν, αποδέχεται τη συμμετοχή στις εκλογές) και συνεργάζεται με την Κομμουνιστική Επανάσταση και τους Πράσινους, και καθώς συνδέεται με τις νέες τάσεις και αναλύσεις της δεκαετίας του '90, προωθεί αιτήματα όπως το εγγυημένο εισόδημα για όλους, υπερασπίζεται τα δικαιώματα των μεταναστών και ρίχνει το βάρος περισσότερο στους εργαζόμενους του περίφημου άυλου τομέα της παραγωγής, παρά στα παραδοσιακά υποκείμενα του εργατισμού, εξού και η αλλαγή από *tutti bianchi* σε *tute bianche*, δηλαδή οι «λευκές φόρμες» σε αντιδιαστολή με τις «μπλε φόρμες» των εργατών του παραδοσιακού εργοστασίου (κατά τη γνώμη μας οι «γιρονδίνιοι» του κινήματος)· η δεύτερη τάση έλκει και αυτή την καταγωγή της από τη δεκαετία του '70 και σήμερα καλύπτει τον χώρο που ονομάζεται «ταξική αυτονομία», πιο άκαμπτη στις σχέσεις της με οτιδήποτε θεσμικό, μαρξιστική-λενινιστική, αντιμπερριαλιστική και ενίοτε συγκρουσιακή (οι «γιακωβίνοι» του κινήματος)· η τρίτη τάση είναι αυτή που βγήκε μέσα στο φοιτητικό κίνημα του Πάνθηρα στις αρχές της δεκαετίας του '90 και είναι αυτή που έδωσε ουσιαστικά την ώθηση στο κίνημα των κατειλημμένων κοινωνικών κέντρων. Πλησιάζει θα λέγαμε τη «διάχυτη αυτονομία» και τους Ινδιάνους των Μητροπόλεων της δεκαετίας του '70 και έχει σαν ενδιάμεσο στάδιο την αναρχο-πανκ γενιά της δεκαετίας του '80, που συντήρησε ουσιαστικά το φαινόμενο των καταλήψεων τα δύσκολα χρόνια και είναι μέσα απ' αυτή που βγήκαν πολλά ενδιαφέροντα φαινόμενα στο χώρο της κουλτούρας (η μουσική *Posse*, το κυβερνοπάνκ κλπ). Λιγότερο άκαμπτη πολιτικά, κατηγορείται κάποιες φορές για «απολίτικη» συμπεριφορά, αλλά σίγουρα χωρίς αυτή, οι υπόλοιπες θα έχουν σοβαρό πρόβλημα επιβίωσης. Τέλος υπάρχει και η αναρχική-εξεγερτική τάση, με προπύργιο την πόλη του Τορίνου, η οποία δεν δέχεται καμία συνδιαλλαγή με τους θεσμούς (παρότι κάποια κοινωνικά κέντρα που ελέγχει, όπως το *El Paso* στο Τορίνο, έχουν «νομιμοποιηθεί» από το δήμο), επικρίνει τις οργανωμένες συνιστώσες του αναρχικού κινήματος (τη *FAI*, την αναρχοσυνδικαλιστική *USI* κλπ) σαν ρεφορμιστικές και υφίστανται το μεγαλύτερο βάρος της καταστολής (οι «λυσσασμένοι»). Ενδιάμεσα βεβαίως υπάρχουν και πολλοί άλλοι, άλλωστε το

Μία συνέντευξη για τα αυτοδιαχειριζόμενα κοινωνικά κέντρα στην Ιταλία

Καλησπέρα, θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε με μια αναδρομή στο πότε και υπό ποιες συνθήκες γεννήθηκαν τα κοινωνικά κέντρα στην Ιταλία;

Ν: Λοιπόν, τα κοινωνικά κέντρα έχουν μία ιστορία 25 χρόνων και εμφανίστηκαν με το πάντρεμα των καταλήψεων στέγης και της underground κουλτούρας γύρω στα τέλη του '70-αρχές του '80, τη στιγμή που γνώριζαν ύφεση τα μεγάλα κοινωνικά κινήματα της δεκαετίας του '70.

Μπορείς να μας αναφέρεις τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών κέντρων και τον τρόπο που οργανώνονταν;

Ν: Στην αρχή τα κοινωνικά κέντρα ήταν πραγματικά αυτοοργανωμένοι χώροι, όμως δεν διατηρούσαν στενές σχέσεις με την υπόλοιπη κοινωνία. Με την πάροδο των χρόνων τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν, άρχισαν δηλαδή να συνδέονται με την κοινωνική πραγματικότητα και να αναπτύσσονται ως οργανισμοί.

Θα μπορούσατε να αναφερθείτε στη σύνδεση των κοινωνικών κέντρων με το τότε κίνημα;

Φ: Στην αρχή, στα τέλη δηλαδή της δεκαετίας του '70, υπήρχε μεγάλο ενδιαφέρον στήριξης των αυτόνομων χώρων, όπως τα κοινωνικά κέντρα, γιατί αποτελούσαν κομμάτι ενός διευρυσμένου πολιτικού χώρου, της εργατική αυτονομίας. Τα κοινωνικά κέντρα υπήρξαν ένα πείραμα που συνδεόταν αντίστοιχα με την προσπάθεια οικοδόμησης ενός αυτόνομου κινήματος μέσα στην κοινωνία. Ήταν λοιπόν συνδεδεμένα με τους εργάτες στα εργοστάσια, με τα νοσοκομεία που λειτουργούσαν αυτοδιαχειριζόμενα, καθώς και με ένα ευρύτερο κίνημα που οργανωνόταν σε όλη την Ιταλία. Ξεκίνησε έτσι σε διάφορες πόλεις μία προσπάθεια σε τοπικό επίπεδο, που οδήγησε στην ανάπτυξη των κοινωνικών κέντρων και στην αναγνώρισή τους ως σημαντικών σημείων αναφοράς για τις γειτονιές και τους ανθρώπους που ήθελαν να καλύψουν τις ανάγκες τους με έναν αυτοοργανωμένο και αυτοπαραγωγικό τρόπο.

Ποια χαρακτηριστικά διατηρήθηκαν, ποια είναι τα νέα χαρακτηριστικά και πώς συνδέονται με την εξέλιξη της κοινωνικής πραγματικότητας;

Ν: Τα κοινωνικά κέντρα είναι πλέον συνδεδεμένα με την κοινωνική πραγματικότητα σε διάφορα επίπεδα, διατηρούν στενές επαφές με διάφορες οργανώσεις και με ένα μεγάλο κομμάτι της νεολαίας, ενώ παράλληλα δουλεύουν προς μία κατεύθυνση χτισίματος τοπικών και διεθνών δικτύων. Συχνά οργανώνονται κεντρικές κινητοποιήσεις από τα κοινωνικά κέντρα σχετικές π.χ. με τις ιδιωτικοποιήσεις, το περιβάλλον, τους μετανάστες κλπ.

Μπορείτε να μας μιλήσετε για τη σύνδεση των κοινωνικών κέντρων με το κίνημα στις μέρες μας;

Φ: Καταρχάς, τα κοινωνικά κέντρα δημιουργούν αυτόνομους χώρους όπου πραγματώνεται διαφορετικά η παραγωγή. Αποτελούν ελεύθερες ζώνες

με έντονη παραγωγικότητα σε επίπεδο κοινωνικοπολιτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων - να τι συμβαίνει στις καταλήψεις της Ιταλίας. Η κύρια σχέση με το κίνημα έγκειται στο ότι αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία νέων και διαφορετικών κοινωνικών σχέσεων, ώστε να δημιουργηθεί ένας άλλος κοινωνικός ιστός που θα αναδημιουργεί και θα αναπτύσσει διαφορετικές διαδικασίες για τους ανθρώπους, στο πώς δουλεύουν, πώς αλληλεπιδρούν, πώς ανταλλάσσουν απόψεις και στο πώς παράγουν πολιτικούς οργανισμούς και εναλλακτικές προτάσεις στο παρόν σύστημα, στη σημερινή κοινωνία. Στην Ιταλία, τα κοινωνικά κέντρα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι των πιο ριζοσπαστικών στοιχείων του πολιτικού κινήματος. Εδώ να σημειώσουμε ότι τα κοινωνικά κέντρα δεν έχουν μία κοινή πολιτική γραμμή, σε αυτά συνυπάρχει μία ποικιλία απόψεων και θέσεων, μία ποικιλία πολιτικών θεωριών καθώς και ποικιλία μεθόδων οργάνωσης του εκάστοτε κοινωνικού κέντρου. Και αυτό έγινε φανερό κατά τη διάρκεια των γεγονότων στη Γένοβα, αλλά και αργότερα, μέχρι το πιο πρόσφατο διάστημα όπου τα πράγματα μέσα στα κοινωνικά κέντρα αρχίζουν να διαφοροποιούνται, να εμφανίζονται νέα είδη κινήματων, όπως οι *disobedienti* ή οι (πριν τη Γένοβα) *Tute Bianche* ή άλλα κοινωνικά κέντρα να στρέφονται σε μία πιο ελευθεριακή ή αναρχική κατεύθυνση. Έγινε προσπάθεια, επίσης, για την ανάπτυξη ενός μεγαλύτερου δικτύου κοινωνικών κέντρων τόσο στην Ιταλία, όσο και έξω από αυτή σε διεθνές επίπεδο. Τα κοινωνικά κέντρα αποτελούν από την έναρξη της εξέγερσης των Ζαπατίστας στο Μεξικό κομμάτι του παγκόσμιου αντικαπιταλιστικού κινήματος. Στην Ιταλία, τα κοινωνικά κέντρα ήταν που πρώτα συνδέθηκαν με τον αγώνα των Ζαπατίστας ή με τον αγώνα των παλαιστινίων ή με άλλους διεθνείς αγώνες και καμπάνιες.

Επίσης, υπάρχουν πολλές διαφορές στο εσωτερικό τους, όπως π.χ. ως προς την αντιμετώπιση των θεσμών. Κάποια κοινωνικά κέντρα έχουν δηλαδή κάποιου είδους συνεργασία ή υποστήριξη από τοπικά θεσμικά όργανα, όπως με τη μορφή χρηματοδότησης για κάποια από τα εγχειρήματα που πραγματοποιούνται σ' αυτά, άλλα διατηρούν στενή σχέση με τους δήμους και συμμετέχουν σε προγράμματα, όπως πρόσφατα στο συμμετοχικό φόρο, που τα κοινωνικά κέντρα μαζί με συνεταιρισμούς και μικρές επιχειρήσεις συμβάλλουν άμεσα στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας.

Τα κοινωνικά κέντρα είναι τα μέρη όπου οι κοινωνικές συγκρούσεις αποκτούν εντονότερο χαρακτήρα, είναι τα μέρη που θα πρέπει να εστιάσεις, εάν θέλεις να μεταφέρεις αυτή τη σύγκρουση στο επίπεδο κατασκευής συνειδήσεων και αυτό είναι περισσότερο η φιλοσοφία των *disobedienti* και των κοινωνικών κέντρων των *Ya Basta* (τα οποία διαθέτουν μεγάλο δίκτυο) στην Ιταλία. Όσο για τα υπόλοιπα, πολλά κοινωνικά κέντρα συνεχίζουν την παραγωγή όχι μόνο σε επίπεδο ιδεών και πολιτικής, αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς και σε πολιτιστικό επίπεδο, πράγμα πολύ σημαντικό. Υπάρχει επίσης σημαντική παραγωγή κοινωνικών μέσων ενημέρωσης, όπως π.χ. τα *indymedia* ή δίκτυα αντικουλτούρας όπως το *ACN*, *Dado*, τα οποία αποτελούν το εικονικό τοπίο-χώρο των κοινωνικών κέντρων στην Ιταλία.

Όμως στο φυσικό τοπίο-χώρο των κοινωνικών κέντρων υπάρχουν ακόμη χώροι διανομής βιβλίων, κέντρα πληροφόρησης (*infoshop*), εργαστήρια εναλλακτικής

Δημιουργίας, όπως studios ηχογραφήσεων και εναλλακτικής μουσικής παραγωγής ή παραγωγής video, υπάρχει δηλαδή έντονη πολιτιστική δραστηριότητα.

Τα κοινωνικά κέντρα αναπτύσσουν επίσης ισχυρές σχέσεις με το κίνημα των ανέργων, ειδικά στο Νότο ή με συνδικάτα βάσης όπως τα Cobas, RDB και άλλα μη θεσμικά συνδικάτα ή επίσης με το FIOM (το συνδικάτο των εργατών μετάλλου). Επίσης επιδιώκουν σχέσεις και με φοιτητικά κινήματα στα πανεπιστήμια. Αυτό δείχνει πως τα κοινωνικά κέντρα δεν αποτελούν (όπως παλιότερα) μία εικόνα ενός παράλληλου κόσμου-κοινωνίας, αλλά ότι είναι περισσότερο ένα παράδειγμα, μία πρόταση για ένα άλλο μοντέλο παραγωγής, το οποίο αγγίζει τη βάση της ίδιας της κοινωνίας. Δεν υπάρχει η επιθυμία για διαχωρισμό με την κοινωνία, αντιθέτως η επιθυμία είναι να είμαστε κομμάτι της και να την αλλάζουμε από τα μέσα, να αποτελούμε ένα ξεχωριστό παράδειγμα που να αποδεικνύει ότι είναι εφαρμόσιμο μέσα στην κοινωνία.

Ανέφερες πιο πριν ότι δεν υπάρχει μία ενιαία πολιτική γραμμή εντός ή μεταξύ των κοινωνικών κέντρων, πώς όμως μπορούν να συνεργαστούν τα πιο θεσμικά με τα πιο ριζοσπαστικά και αν το ίδιο συμβαίνει σ' αυτό που ονομάζεται κίνημα-κοινωνικό ή αριστερό ή όπως αλλιώς το περιγράφετε;

Φ: Υπάρχει πολιτική γραμμή αλλά δεν υπάρχει μόνο μία, γιατί η ποικιλομορφία είναι χαρακτηριστικό αυτού που ονομάζουμε κίνημα. Η διαφοροποίηση εντοπίζεται τόσο σε πρακτικές, όσο και σε θεωρητικές μεθόδους στις διάφορες πολιτικές οργανώσεις, όπως π.χ. η πολιτική ανυπακοή ή τα κοινωνικά κέντρα που έχουν ως σημείο αναφοράς το κίνημα της ανυπακοής (κοινωνικής ή πολιτικής) ή οι Άσπρες Φόρμες που είχαν πιο συγκεκριμένη πολιτική γραμμή, διαφορετική όμως από αυτή άλλων κοινωνικών κέντρων, όπως αυτών που έχουν σχέση με τα συνδικάτα βάσης Cobas ή άλλα κοινωνικά κέντρα που είναι τελείως αυτόνομα και δεν θέλουν να εγκλωβιστούν σε μία αυστηρή πολιτική κατεύθυνση. Αυτό συμβαίνει γιατί τα κοινωνικά κέντρα προτείνουν ένα άλλο τρόπο πολιτικής οργάνωσης που δεν είναι αυτή του κόμματος ή του συνδικάτου, αλλά περισσότερο ένα πλήθος από ομάδες συγγένειας (affinity groups), οι οποίες με ένα αυτόνομο και ανεξάρτητο τρόπο οργανώνονται και παίρνουν πολιτικές αποφάσεις.

Όσο γι' αυτό που ρώτησες, πώς συνεργάζονται και πώς συνυπάρχουν τα ριζοσπαστικά κοινωνικά κέντρα με τα πιο μετριοπαθή ή πιο θεσμικά, αυτό είναι μία μεγάλη ερώτηση που θα χρειαστεί μια ιστορική αναδρομή για να απαντηθεί. Αν συγκρίνουμε για παράδειγμα το σήμερα με την εποχή που ξεκίνησαν τα κοινωνικά κέντρα, μπορούμε να πούμε ότι ζούμε στη μεταμοντέρνα εποχή, στην οποία ο έλεγχος και η παραγωγή διαπερνούν την κοινωνία, που σημαίνει πως δεν υπάρχει πλέον διαχωρισμός μεταξύ των εργοστασίων που παράγουν και της υπόλοιπης κοινωνίας. Η παραγωγή και το καπιταλιστικό σύστημα πολιορκούν, περιβάλλουν όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής και έτσι αυτή τη διαφοροποίηση μπορείς να την παρατηρήσεις στο κίνημα και στο πώς αυτό αναπτύσσεται και ποια κοινωνικά κομμάτια γίνονται μέρος αυτού του κινήματος.

Όπως φαίνεται, για παράδειγμα, όταν ο κοινός εχθρός είναι ο καπιταλισμός ή οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές, τότε κάτι τέτοιο δεν αφορά μόνο τα ριζοσπαστικότερα κομμάτια, αλλά και τους άνεργους, τη νεολαία των κοινωνικών κέντρων, καθώς επίσης και πιο μετριοπαθείς ανθρώπους ή ακόμη και μερικά απολίτικα κομμάτια που τέλος πάντων δεν αποδέχονται το παρόν πολιτικό και οικονομικό σύστημα σε διάφορα επίπεδα. Έτσι το σημαντικό είναι πώς θα ενδυναμώσεις τη σύνδεση σου που βρίσκεις μέσα στην ποικιλομορφία χωρίς να χάσεις την ιδιαιτερότητα και ριζοσπαστικότητά σου. Η Γένοβα ήταν ένα παράδειγμα. 20 με 30 χρόνια είχε να εμφανιστεί στην Ιταλία μία τόσο διευρυμένη πλατφόρμα, στην οποία να συμμετέχουν από τα πιο μετριοπαθή σωματεία μέχρι τα συνδικάτα βάσης ή τα πιο ριζοσπαστικά κοινωνικά κέντρα και αυτό ήταν μία δοκιμασία. Είναι βέβαια πιο εύκολο να έχεις ένα κοινό συντονιστικό κατά τη διάρκεια μιας συνόδου, όπως της G8 ή κάποιου άλλου ξεχωριστού γεγονότος, αλλά το ζήτημα είναι πώς το χτίζεις αυτό μετά σε καθημερινή βάση, ως ένα εγχείρημα με συνέχεια, ένα πολιτικό εγχείρημα. Αυτό είναι μία μεγάλη ερώτηση, γιατί φυσικά υπάρχουν πολιτικές διαφορές, αλλά από την άλλη υπάρχει τώρα στην Ιταλία μία δεξιά κυβέρνηση. Ένα χρόνο πριν τη Γένοβα ο Μπερλουσκόνι ήρθε στην εξουσία και ξεκίνησε αλλαγές στη νομοθεσία για τα εργασιακά, για τους μετανάστες και το ρατσισμό, εφάρμοσε ένα νόμο για τις τηλεπικοινωνίες, οι οποίες είναι πλέον εξολοκλήρου μονοπωλιακές και εφάρμοσε άλλους νόμους, όπως για παράδειγμα το νόμο για τους εργάτες, καθώς και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα του Ιταλικού συντάγματος έχουν παραβιαστεί, καθότι ο Μπερλουσκόνι ανήκει στην οικονομική ελίτ της χώρας, μέρος μιας πολύ διεφθαρμένης ιστορίας στην Ιταλία, που οδηγεί ένα μεγάλο κομμάτι της Ιταλικής κοινωνίας να αισθάνεται πως υφίσταται μία σύγκρουση. Να γιατί δεν μπορείς να είσαι τώρα μόνος, εννοώ οι πιο ριζοσπαστικοί, αλλά από την άλλη έχεις και μεγαλύτερο μέρος της ιταλικής κοινωνίας που αισθάνεται πως τα βασικά του δικαιώματα παραβιάζονται από την κυβέρνηση. Είναι η στιγμή που πρέπει να βρεις τρόπους να οργανωθείς με ομάδες κι οργανώσεις πολύ διαφορετικές από εσένα.

Υπάρχει βέβαια πολλές φορές μία καταναλωτική νοοτροπία από κόσμο που πηγαίνει στο κοινωνικό κέντρο σαν να πηγαίνει σε μία ντισκοτέκ, αλλά αυτό είναι και μία κοινωνική πραγματικότητα. Από την άλλη παρατηρείς ότι ένα κομμάτι αυτού του κόσμου σιγά σιγά εμπλέκεται σε κοινωνικά δρώμενα με τα οποία δεν θα υπήρχε περίπτωση να έρθει σε επαφή, εάν δεν προσέγγιζε έστω και έτσι το κοινωνικό κέντρο, επίσης τώρα και οι πιο συντηρητικοί άνθρωποι δεν είναι τόσο επιφυλακτικοί, όταν μιλάς μαζί τους για τα κοινωνικά κέντρα. Υπάρχει μεγάλη αλληλεπίδραση μεταξύ απλών ανθρώπων και κοινωνικών κέντρων. Από ανθρώπους που πηγαίνουν στα κοινωνικά κέντρα για να πάρουν νομικές συμβουλές μέχρι να ενημερωθούν για την ανεργία ή για τη μετανάστευση - έτσι μη πολιτικοποιημένοι άνθρωποι εμπλέκονται πραγματικά σ' αυτού του είδους τις παράλληλες κοινωνικές δομές.

Φ: Υπάρχουν κοινωνικά κέντρα πολύ δραστήρια με μεγάλη συμμετοχή από ανθρώπους της γειτονιάς που ριζώνουν τους κοινωνικούς αυτούς χώρους ως χώρους που οργανώνεται η ζωή της γειτονιάς.

Για παράδειγμα, σε γειτονιές όπου υπάρχουν πολλοί μετανάστες χωρίς άλλη πρόσβαση σε νομικές συμβουλές ή σε μαθήματα γλώσσας, τα κοινωνικά κέντρα αποτελούν γι' αυτούς χώρους συνάντησης ανταλλαγής γνώσεων και πληροφοριών για θέματα που τους αφορούν. Οι άνθρωποι συνηθίζουν όλο και περισσότερο αυτά τα μέρη, οπότε κατ' αυτόν τον τρόπο τα κοινωνικά κέντρα «μολύνουν» την κοινωνία με ένα άλλο μοντέλο διαχείρισης. Για παράδειγμα, σε πολλά κοινωνικά κέντρα οργανώνονται συνεργατικές, όπως συνεταιρισμοί αυτοπαραγωγής και έτσι οι άνθρωποι βρίσκουν τρόπους να αυτοοργανωθούν.

Ποιοι είναι οι λόγοι που κρατάνε κάποιο κόσμο στα κοινωνικά κέντρα και οι ποιοι οι λόγοι που κάποιοι τα εγκαταλείπουν;

Φ: Νομίζω ότι αυτή δεν είναι απαραίτητα μία αρνητική όψη. Εννοώ ότι δεν θεωρώ απαραίτητα αρνητικό όταν κάποιοι άνθρωποι μετά από ένα χρονικό διάστημα συμμετοχής στο κοινωνικό κέντρο αποφασίζουν να πάνε σε άλλο ή να το εγκαταλείψουν, αφήνοντας χώρο για καινούργιες ιδέες και προβληματισμούς, για να συμβεί κάτι άλλο. Θέλω να πω ότι αν οι άνθρωποι δεν φεύγουν, δεν θα υπάρχει ποτέ χώρος για να συμβεί κάτι άλλο. Θεωρώ ότι το πιο σημαντικό πράγμα είναι όταν αυτοί οι άνθρωποι μοιράζονται γνώσεις, εμπειρίες, αποκτούν πολιτική συναίσθηση και με την αποχώρησή τους αφήνουν χώρο για να συμβεί κάτι διαφορετικό, το οποίο χτίζεται και οργανώνεται συλλογικά κατά τη διάρκεια που ο κόσμος δραστηριοποιείται μέσα στο κοινωνικό κέντρο. Λοιπόν εγώ βρίσκω αρκετά θετικό ότι υπάρχει ανανέωση, ροή ανθρώπων, για παράδειγμα σ' αυτή την ερώτηση ειδικά για το FORTE PRENESTINO (κοινωνικό κέντρο της Ρώμης) υπάρχει μία ποικιλία ανθρώπων που ζουν και δρουν σ' αυτό, ωστόσο υπάρχει και μία μικρή ιστορική ομάδα από τότε που ξεκίνησε το κοινωνικό κέντρο πριν από 16 χρόνια, αλλά υπάρχουν και πολλοί που δουλεύουν περιφερειακά, όπως για παράδειγμα κάποιοι που συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα εγχειρήματα ή σε συγκεκριμένες πολιτικές καμπάνιες και μετά από ένα χρονικό διάστημα μετακινούνται και κάνουν άλλες απόπειρες και τελικά ίσως αυτοί να αποτραβηχτούν από την ενεργό δράση. Αυτό είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των κοινωνικών κέντρων που δεν τα ανάγει σε κάτι το στατικό, αλλά σε κάτι που εξελίσσεται και μετασχηματίζεται μέσα στον κοινωνικό μετασχηματισμό, είναι κάτι το ζωντανό. Αυτή η δομή δεν είναι άψυχη, αλλά ζει και βιώνει τις κοινωνικές αλλαγές, τις αλλαγές των ανθρώπινων συμπεριφορών και αυτός είναι ο λόγος που τα κοινωνικά κέντρα μπορούν πάντοτε να αλλάζουν και να μετασχηματίζονται ως ιδέα, ως δομή, ως πολιτικό εγχείρημα και νομίζω ότι κάτι τέτοιο είναι θετικό.

Θα μπορούσες να αποκαλέσεις την κατάληψη ενός χώρου ενός σπιτιού ως δράση πολιτικής ή κοινωνικής ανυπακοής;

Ν: Όχι, δεν συμφωνώ απόλυτα με τον τρόπο που θέτεις το ερώτημα. Νομίζω πως η κατάληψη ενός σπιτιού είναι πράξη επανοικιοποίησης των αναγκών, έτσι μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε ευθέως ως άμεση δράση για να πάρεις πίσω αυτά που χρειάζεσαι για να ζήσεις. Η κοινωνική ανυπακοή είναι περισσότερο μία πολιτική πρακτική παρά μια κοινωνική, εκεί εντοπίζω τη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών πραγμάτων.

Πείτε μας κάποια πράγματα για την καθημερινότητα σ' ένα κοινωνικό κέντρο, πώς αυτά λειτουργούν και είναι οργανωμένα και ειδικότερα κάποια πράγματα για το FORTE PRENESTINO.

Ν: Λοιπόν θα μιλήσω γενικά. Η καθημερινότητα στα κοινωνικά κέντρα είναι βασισμένη στην αυτοοργάνωση, αλλά πολλές φορές μπορείς να τη βρεις να εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους. Μερικές φορές σε οργανώσεις με «οριζόντια» δομή μπορείς να βρεις ανθρώπους να λειτουργούν ως ένα είδος αρχηγών, αλλά αυτό οφείλεται στην έλλειψη κουλτούρας. Συχνά σε μερικά κοινωνικά κέντρα συναντάς ανθρώπους που πληρώνονται εργαζόμενοι σ' αυτά, οι οποίοι έχουν εξειδικευμένες ασχολίες και δουλεύουν σε συνεργατικές, ενώ κάποιοι άνθρωποι παρέχουν τις υπηρεσίες τους στη βάση του εθελοντισμού και αυτή την αρχή τη μεταφέρουν σε πολλά πράγματα που κάνουν.

Φ: Ειδικά το FORTE PRENESTINO είναι μία πολύ μεγάλη κατάληψη, δεν ξέρω ακριβώς πόσα τετραγωνικά μέτρα, αλλά πρόκειται πραγματικά για ένα τεράστιο μέρος και έτσι είναι πολλή δύσκολη η διαχείριση του χώρου. Υπάρχουν περίπου 50 άτομα που δουλεύουν καθημερινά στο χώρο για να το διατηρούν έτσι ώστε να μπορούν να πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρο σ' αυτό, όπως η λαϊκή κουζίνα, το μπαρ, οι παμπ, πολλές διαφορετικού είδους συναυλίες. Αυτά τα πράγματα απαιτούν αρκετή ώρα από τους ανθρώπους για να οργανωθούν σε καθημερινό επίπεδο. Υπάρχει μία γενική συνέλευση μία φορά τη βδομάδα, στην οποία οι άνθρωποι με οριζόντιο τρόπο αποφασίζουν το καθημερινό πρόγραμμα, και επίσης συζητάνε για ειδικές δραστηριότητες. Το FORTE PRENESTINO είναι προσανατολισμένο σε ποικίλες μορφές τέχνης και έκφρασης, έτσι υπάρχουν αρκετά εργαστήρια, εκθέσεις, από θέατρο μέχρι μουσική, από γραφιστική μέχρι κολεκτίβες μέσω κοινωνικής ενημέρωσης (π.χ. Indymedia). Έτσι οι άνθρωποι είναι πολύ απασχολημένοι καλλιεργώντας τις κλίσεις τους, και έπειτα μπορούν να εκθέσουν τους καρπούς των προσπαθειών τους σ' ένα κοινό. Και υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που έρχονται και ξέρουν ότι μπορούν να κοινωνικοποιήσουν τις δεξιότητές τους. Έπειτα οι άνθρωποι αυτοί εμπλέκονται στη φροντίδα του χώρου και στην καθαριότητα, μία δουλειά πολύ δύσκολη. Επίσης στο FORTE PRENESTINO ζουν πολλοί κούρδοι, υπάρχει μία κούρδικη κοινότητα, οι οποίοι συμβάλλουν στη συντήρηση του χώρου και μερικές φορές παίρνουν κάποια λεφτά γι' αυτό, έτσι μπορούν να επιβιώσουν από αυτή τη δραστηριότητα. Κάθε δραστηριότητα διατηρεί κάποιου είδους αυτοτέλεια, για όποιον θέλει να την πραγματοποιήσει και έπειτα υπάρχει ένας συντονισμός μέσω της γενικής συνέλευσης.

Έχετε αντιληφθεί φαινόμενα άτυπης ιεραρχίας μέσα στα κοινωνικά κέντρα και κατά πόσο δημιουργούνται διαφορετικές κοινωνικές σχέσεις μέσα σ' αυτά;

Φ: Στα κοινωνικά κέντρα της Ιταλίας φυσικά υπάρχει μεγάλη συζήτηση γύρω από αυτά τα θέματα, επειδή είναι και το βασικό ζήτημα να δημιουργείς ένα διαφορετικό τρόπο για να οργανώσουν οι άνθρωποι τις ζωές τους μέσω μιας ανεξάρτητης και οριζόντιας διαδικασίας, έτσι ώστε ο καθένας μαθαίνει να συνεργάζεται με τον άλλο.

Κάτι τέτοιο αποτελεί μία θεμελιώδη όψη της ζωής και των δραστηριοτήτων μέσα σε μία κατάληψη. Μία από τις βασικότερες αρχές είναι ο τρόπος, με τον οποίο παίρνονται οι αποφάσεις για ένα ζήτημα, έτσι ώστε ο καθένας να μπορεί να έχει την γνώμη του για όλα τα θέματα και η συζήτηση συνεχίζεται μέχρι οι συμμετέχοντες να καταλήξουν σε μία συμφωνία. Σε κάποιες περιπτώσεις βέβαια εμφανίζεται το φαινόμενο της άτυπης ιεραρχίας, πράγμα το οποίο πιστεύω ότι ενυπάρχει σε ένα βαθμό στην ανθρώπινη φύση. Είναι φυσικό πολλές φορές οι άνθρωποι να προσπαθούν να επικρατήσουν και να επιβάλουν την άποψή τους στους άλλους και ο τρόπος για να το ξεπερνάς και να βρίσκεις μία λύση σε τέτοιου είδους προβλήματα είναι κάθε φορά να αφιερώνεις αρκετό χρόνο συζητώντας με τους ανθρώπους και να προσπαθείς να αναλύσεις γιατί τα πράγματα δεν λειτουργούν όπως θα θέλαμε.

Πέρα απ' αυτό, κάθε φορά που παίρνονται αποφάσεις συλλογικά, θα πρέπει ο κόσμος να αντιλαμβάνεται την αξία αυτού του τρόπου λήψης αποφάσεων. Έτσι κάποιες φορές θα πρέπει να κάνεις υποχωρήσεις και να συνταχτείς με τις προτάσεις των άλλων, αναγνωρίζοντας τόσο τη δυσκολία λήψης αποφάσεων μέσω συλλογικών διαδικασιών, όσο και την αξία αυτής της διαδικασίας. Αυτό δεν αφορά μονό μία ειλημμένη απόφαση, αλλά έναν τρόπο για να συζητείς και να συνυπάρχεις με τους άλλους και κάτι τέτοιο χρειάζεται χρόνο. Θα ήθελα να προσθέσω ακόμη ότι χρειάζεται πολύ δουλειά για να καλλιεργηθεί σε όλους η αίσθηση υπευθυνότητας όσον αφορά αυτά που λει και κάνει ο καθένας ή το πώς επικοινωνείς με τον άλλο. Είναι ένα κομμάτι αυτού που ονομάζεται κουλτούρα και ένα ζήτημα είναι πώς τη χτίζεις αυτή μέσα στο κοινωνικό κέντρο. Ένα άλλο θέμα είναι αυτό της εκπαίδευσης, (αν και είναι μία λέξη που δε μ' αρέσει να τη χρησιμοποιώ γιατί εμείς δεν θέλουμε να διδάξουμε στον άλλο) του πώς μοιραζόμαστε τις γνώσεις μας και έτσι επιτελείται μία διαδικασία αλληλομόρφωσης. Υπάρχει πολύ πολιτική δουλειά σ' αυτή την κατεύθυνση, είναι κάτι σαν να αναλύουμε και να αποκτάμε συναίσθηση σχετικά με το πώς σκεφτόμαστε πολιτικά, τι κάνουμε πολιτικά και πώς το μοιραζόμαστε συλλογικά. Αυτό είναι ένα σημαντικό ζήτημα, ίσως η βάση για όλη την υπόλοιπη δουλειά.

Πείτε μας για κάποια αυτοοργανωμένα δίκτυα ή εγχειρήματα που υπάρχουν έξω από τα κοινωνικά κέντρα π.χ. κολεκτίβες, εγχειρήματα στην παραγωγή.

Ν: Έξω από τα κοινωνικά κέντρα μπορείς να βρεις πολλές διαφορετικές πραγματικότητες που χρησιμοποιούν πρακτικές, οι οποίες γεννήθηκαν στα κοινωνικά κέντρα από τη δουλειά σε συνειδησιακό επίπεδο μέχρι την αυτοοργάνωση. Έτσι υπάρχουν πολλά παραδείγματα από κολεκτίβες στο πανεπιστήμιο, από μαθητές σε σχολεία, από δασκάλους, από εργατικές ομάδες, από μετανάστες, ή επίσης γιατροί που αυτοοργανώνονται μ' αυτόν τον τρόπο. Συχνά όλοι αυτοί συνδέονται με τα κοινωνικά κέντρα αλλά δεν λειτουργούν απαραίτητα μέσα σ' αυτά και ακόμη δουλεύουν σε δίκτυα βασισμένα στον ίδιο τρόπο αντίληψης του τρόπου παρέμβασης. Αυτά τα δίκτυα συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνικών κέντρων και την κουλτούρα της κατάληψης και συχνά δουλεύουν μαζί με τα κοινωνικά κέντρα για ένα συγκεκριμένο ζήτημα, έστω και με το να συναντιούνται σ' ένα κοινωνικό κέντρο μία φορά τη βδομάδα χωρίς να έχουν άλλη σχέση με την καθημερινότητά του.

